

МІСЦЕВІ ПОДАТКИ І ЗБОРИ: ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ ДОХОДІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Сьогодні питання децентралізації бюджетної системи України виходять на перший план, адже фінансова децентралізація є однією з фундаментальних умов незалежності та життєздатності органів місцевої влади: децентралізація процесів ухвалення рішень збільшує можливості участі місцевої влади у розвитку підконтрольної їй території; фіскальна децентралізація сприяє ефектному забезпеченню суспільними послугами шляхом ретельнішого узгодження видатків органів влади з місцевими податками і уподобаннями.

Але реалізація законодавчо закріпленого права кожного адміністративно-територіального утворення на економічну самостійність неможлива без наявності у кожного органу влади власного бюджету і права його складання, затвердження і виконання без втручання ззовні. А це означає, що кожен орган влади повинен володіти своїми фінансовими джерелами, достатніми для організації управління економікою і соціальною сферою на своїй території. Одночасно з цим він повинен володіти відносною самостійністю в управлінні податками та іншими обов'язковими платежами, що надходять до відповідного бюджету.

Тому саме місцевим бюджетам, як основній фінансовій базі органів місцевого самоврядування, належить особливе місце в бюджетній системі нашої держави. Важлива роль відводиться місцевим бюджетам і соціально-економічному розвитку території, адже саме з місцевих бюджетів здійснюється фінансування закладів освіти, культури, охорони здоров'я населення, засобів масової інформації. Саме з місцевих бюджетів здійснюються видатки на соціальний захист та соціальне населення.

Таким чином, сьогодні з особливою гостротою постає проблема вироблення дієвого механізму, який би визначив нові принципи формування місцевих бюджетів, чітке розмежування функцій і повноважень усіх рівнів влади. При цьому питання бюджетної політики, оподаткування і міжбюджетних відносин повинні розглядатись і вирішуватись комплексно, оскільки вони тісно взаємопов'язані, і ні один із цих елементів не може бути реформованим без врахування двох інших.

Бюджет як план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення виконання функцій і завдань, які покладаються на органи державної влади та місцевого самоврядування, містить у своєму складі доходи і видатки. Причому доходам місцевих бюджетів відводиться особлива роль, адже за їх рахунок фінансуються програми і заходи у галузях освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення тощо. Ефективне планування й управління бюджетними доходами дасть змогу перетворити

територіальні громади з дотаційних на суб'єкти, які зможуть самостійно забезпечити суспільний добробут своїх мешканців.

Доходи місцевих бюджетів можна розглядати з різних позицій. По-перше, як економічні відносини вони пов'язані з формуванням централізованих фондів грошових коштів місцевої влади. По-друге, відповідно до суспільного призначення ці доходи мобілізуються до бюджетів різних рівнів й використовуються для фінансування соціально-економічних потреб територій. По-третє, за матеріальним змістом доходи місцевих бюджетів являють собою податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом і трансферти. Згадані визначення мають комплексний характер та пояснюють їх економічну природу.

Крім бюджетних доходів, на практиці використовується й дещо ширше поняття – «надходження» (наприклад, у Бюджетному кодексі України подано склад доходів загального фонду і надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів). Якщо доходи включають податкові, неподаткові й інші надходження (в тому числі трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ), то надходження – це ті ж доходи, а також повернення кредитів до місцевих бюджетів, кошти від місцевих запозичень, повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу або пред'явлення цінних паперів.

Кожного року все менш важливу роль у формуванні доходів місцевих бюджетів відіграють податкові надходження – встановлені законами України про оподаткування загальнодержавні та місцеві податки і збори. З одного боку, вони не забезпечують органи місцевого самоврядування достатніми й стабільними фінансовими ресурсами, чим породжують фіскальний дисбаланс у регіонах, а з іншого – підривають фінансово-економічну базу платників податків, чим зумовлюють труднощі в комплексному розвитку мікроекономічного середовища. Це потребує усунення в контексті зміцнення податкової складової доходів місцевих бюджетів.

До загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів), які забезпечують дохідну частину місцевих бюджетів, належать податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, акцизний податок, екологічний податок та рентна плата. При цьому найбільшу питому вагу в податкових надходженнях (понад 70%) займає податок на доходи фізичних осіб. Він справляється із загального місячного (річного) оподатковуваного доходу, доходів з джерела їх походження в Україні, іноземних доходів (прибутку), отриманих з джерел за межами України (його основні елементи оподаткування). Податок на прибуток підприємств – це податок, який справляється з прибутку суб'єктів господарювання – юридичних осіб, які провадять господарську діяльність як на території України, так і за її межами. Довгий період часу до місцевих бюджетів зараховувався тільки податок на прибуток підприємств і фінансових установ комунальної власності, засновником яких були обласні, районні, міські, селищні та сільські ради. Сьогодні ж 10% податку на прибуток підприємств, зареєстрованих на території

областей (міста Києва), надходить до доходів загального фонду обласних бюджетів (бюджету міста Києва).

Екологічний податок – це податок, що справляється з фактичних обсягів викидів у атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти забруднювальних речовин, розміщення відходів, фактичного обсягу радіоактивних відходів, що тимчасово зберігаються їх виробниками, фактичного обсягу утворених радіоактивних відходів (його основні елементи оподаткування 271 подано).

Зважаючи на різноманіття їх видів, до місцевих бюджетів не зараховується екологічний податок, що справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад встановлений особливими умовами ліцензії строк.

До місцевих податків і зборів (обов'язкових платежів) належать податок на майно (податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, земельний податок, транспортний податок), єдиний податок, збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір. Їх оптимальний склад в доходах місцевих бюджетів аж ніяк не може бути одно-варіантним, а відкриває можливості для поєднання різноманітних форм місцевого оподаткування залежно від найбільш прийнятних принципів фіскальної достатності, адміністративної простоти, економічної ефективності, соціальної справедливості, стабільності та гнучкості.

В умовах становлення демократично орієнтованого громадянського суспільства реалізація конституційних гарантій незалежності місцевого самоврядування залежить від закріплення в нормативно-правовому полі України механізму забезпечення стабільними та достатніми джерелами фінансування, серед яких провідне місце має належати місцевим податкам і зборам.

Однак їх роль не обмежується тільки наповненням дохідної частини місцевих бюджетів, позаяк у зарубіжних країнах локальні податкові платежі призначені стимулювати підприємницьку активність, сприяти розвитку місцевого господарства, його об'єктів та інфраструктури.

До місцевих податків і зборів (обов'язкових платежів) належать податки та збори, що встановлені відповідно до переліку та в межах граничних розмірів ставок рішеннями сільських, селищних, міських рад у межах їх повноважень, і є обов'язковими до сплати на території відповідних територіальних громад. Місцеві ради обов'язково встановлюють єдиний податок та податок на майно (в частині транспортного податку та плати за землю). Натомість необов'язковими для встановлення є податок на майно (в частині податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки), збір за місця для паркування транспортних засобів, туристичний збір

Тому вдосконалення системи і методів впливу місцевих органів влади на діяльність суб'єктів управління повинно сприяти їх у пошуку джерел поповнення власної фінансової бази.

Література:

1. Бюджетний кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2456-17>.
2. Лазутіна Л.О. Джерела формування місцевих бюджетів сільських територій в умовах децентралізації / Л.О. Лазутіна. – Збірник наук. праць. – 2015. – Вип. 6. – С. 728.
3. Набатова Ю.О. Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів / Ю.О. Набатова, Т.В. Ус // Ефективна економіка. – 2015. – №5.

Шевчук Ігор Назарович

Студент групи ФУПОМ-12

Науковий керівник – к.е.н., доцент Лободіна З.М.

ПРАКТИКА І ПРОБЛЕМИ ЗДІЙСНЕННЯ ВИДАТКІВ МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ

Провідну роль у бюджетному забезпеченні реалізації функцій органів місцевого самоврядування відіграють видатки місцевих бюджетів, які водночас є важливим інструментом бюджетного механізму соціально-економічного розвитку держави загалом та регіонів зокрема.

За допомогою видатків бюджету держава, здійснюючи розподіл і перерозподіл ВВП, змінює структуру суспільного виробництва, впливає на результати господарювання, здійснює соціальні перетворення тощо.

Належна реалізація державою своїх функцій може бути забезпечена за рахунок відповідних обсягів та оптимальної структури видатків бюджетів. Саме шляхом здійснення видатків бюджетів держава розвиває пріоритетні галузі економіки, соціальної сфери, підтримує належний рівень соціального захисту населення, обороноздатності країни та діяльність органів місцевого самоврядування [1].

У 2015 р. частка видатків місцевих бюджетів (без урахування міжбюджетних трансфертів) у ВВП порівняно із 2010 р. знизилася на 0,05% і становила 13,99%, а у видатках зведеного бюджету – на 1,26% і становила 40,73%. Зниження питомої ваги місцевих видатків в структурі видатків зведеного бюджету України зумовили, зокрема, зростаючі потреби фінансування галузі оборони, додаткові видатки на обслуговування державного боргу через девальвацію національної валюти. Проте, вже у 2016 р. показник питомої ваги видатків місцевих бюджетів у ВВП зріс до 14,53%, а частки видатків місцевих бюджетів у видатках зведеного – до 41,44%

Величина частки видатків місцевих бюджетів у видатках зведеного дає уявлення про рівень децентралізації. Показником високого рівня децентралізації вважається частка місцевих видатків на рівні більш як 45% загальнодержавних видатків, середнього рівня – 30–45%, а низького рівня – менш як 30%. В Україні коефіцієнт децентралізації видатків у 2013 р. був